

VANVREMENI OSEĆAJ POTPOMAŽE KNJIŽEVNO PUTOVANJE KROZ VREME

Moj pisci sto je zapravo kriglama izlizan kafanski astal koji je bio deo enterijera jedne gostionice iz osamnaestog veka. Kada podignem glavu, kroz talasasto i izrezbareno staklo prozora radne sobe pruža se pogled koji se nije mnogo promenio u poslednje dve stotine godina otkako je okno postavljeno. Ograda korala koja dotiče jabučnjak sa stablama obasutim belim cvetovima. Stariji pastuv tera muve dugim, vijugavim repom.

U ovo doba godine lišće razgranate krošnje hrasta prikriva kose linije crnih električnih žica. I to je dobro, jer svakog jutra nakon što ugasim radio prepun raznih ekskluzivnih vesti i dosadnih saobraćajnih izveštaja, povučem se u taj sobičak i pokušavam da ostavim vreme iza sebe.

Pokušavam to jer sam veći deo 1999. probala da živim u 1666. godini. Želela sam da zamislim kako je to bilo biti mlada žena u engleskom seocetu sa dvesta pedeset duša u godini kada hara bubonska kuga. Priča je zasnovana na događajima koji su se dešavali u engleskom seocetu po imenu Ejam u Peninskim planinama.

Naišla sam na njega jednog toplog letnjeg dana dok sam planinarila sa suprugom kroz slikovite predele Derbišira. Unutar seoske crkve stoji prikaz koji govori o seljanima koji su se izolovali kako bi sprečili širenje kuge. Bila sam dirnuta ovom pričom, ali ne mislim da bih pisala roman o tome da nekoliko godina kasnije nismo došli da živimo u malom selu od dvesta pedeset duša u podnožju Blu Ridža u Virđžiniji.

Drugačije se živi u malom mestu. Celog života sam bila vezana za grad: sva mesta u kojima sam živela bila su u gusto naseljenim delovima Sidneja, Njujorka, Kaira i Londona. Iako je svaki od gradova drugačiji, ja sam bila skoro ista u svakom od njih. Kaže se da gradovi prihvataju različitosti, ali nisam to primetila. Trebalo mi je selo da me nauči toleranciji i umerenosti.

Ako u velikom gradu upoznate osobu koja vam se ne dopada, to je skroz u redu; možete nastaviti sa svojim životom tako da više nikad ne morate da progovorite s njom. Ali u selu u kom ima dvesta pedeset ljudi nećete imati taj luksuz. Viđaćete se iz dana u dan. Takođe ćete sedeti jedno pored drugog na gradskim sastancima i na večeri kod drugih meštana. Radićete zajedno u školskim odborima ili na godišnjem vašaru. Drugim rečima, osuđeni ste jedno na drugo.

Ovo mi se isprva nije dopalo. Pošto sam navikla da biram prijatelje sličnog razmišljanja i sličnih stavova, bilo mi je teško da se nađem bačena u odnose sa ljudima koji podržavaju smrtnu kaznu ili nošenje oružja, molitve u školi i neograničena imovinska prava. Međutim, s vremenom sam naučila da nije neophodno uvek razgovarati sa drugima o temama gde nam se mišljenja ne podudaraju. Možemo naći zajednički jezik oko nečega poput starinskih sorti krompira ili peripetija dresure štenadi. Kroz godinu-dve, izne-

nadila sam se kad sam shvatila da su neke osobe koje mi se nisu isprva dopale, s vremenom postale moji dragoceni prijatelji.

A bilo je i drugih prijatelja, prijatelja koje nikad ne bih stekla u gradu. U urbanim zajednicama sličan se sličnom raduje: bogati se okupljaju u bogataškom delu grada prekrivenom lišćem drveća iz njihovih velikih dvorišta, a siromašni, često nevidljivi bogatima, muče se negde drugo. U našem selu polovina ulica prekrivena je lišćem i niz sve se pruža predivan pogled na pašnjake i obronke brda. Bili vi milioner ili radnik na minimalcu, svi smo ušuškani u našem gradiću iz osamnaestog veka.

Doduše, ova intimnost nije uvek dobra. Ovde je mnogo teže prekinuti prijateljstvo nego u gradu, ali zato kad veza krene po zlu, to sa sobom donese i neverovatne posledice. Živeli smo ovde tek godinu dana kad je jedna od komšinica imala aferu sa mužem druge komšinice. Pošto su im kuće jedna preko puta druge, diskrecija je bila nemoguća misija. Svi su znali i imali nekakvo mišljenje o tome. Pogotovo prevarena žena. Pokazala je svoja osećanja tako što je urezala slovo A na vratima svoje suparnice.

Ove lekcije o besu, strasti i toleranciji navele su me da razmišljam o Ejamu pogodnom kugom: koliko li je samo bilo dramatično naterati zajednicu da bude u karantinu kako bi se sprečilo širenje zaraze van njenih granica. Razmišljala sam i o tome koliko je bilo teško shvatiti da je usled tog žrtvovanja preživela tek svaka treća osoba u periodu od godinu dana. Kako bi uopšte preživelo bilo kakav oblik društvenog uređenja, vere ili odnosa?

Bila sam zadubljena u pisanje o svemu ovome kad sam naišla na pismo koje je Henri Džejms poslao nekom drugom autoru istorijske fikcije. U tom pismu naveo je da je besmisleno pisati o periodu udaljenom pedeset i više godina od perioda u kom pisac živi i da to ne treba ni pokušavati.

„Smatram da je istorijski roman proklet”, napisao je Sari Orn Džuet 1901. godine. „Možeš množiti to malo činjenica što dobiješ iz dokumenata, relikvija i slika, koliko god hoćeš – pravu stvar je skoro nemoguće uraditi i cela suština je nalik nekom čvoru: izmišljanje, predstavljanje svesti, duše, razuma, horizonta, vizije pojedinaca u čijim umovima nije postojala ni polovina ovoga što čini današnji svet.”

U prvi mah sam bila uznemirena ovim rečima. Kasnije sam shvatila da sam često čula slično razmišljanje i to u različitim kontekstima dok sam radila kao novinarka za Bliski istok i Afriku. „Oni ne razmišljaju kao mi”, bile bi reči belih Afrikanaca o svojim crnim komšijama, ili Izraelaca o Arapima, ili bogatih Palestinaca o njihovoj braći u izbegličkim kampovima. „Oni nemaju ista materijalna očekivanja.” „Oni ne cene život kao mi.” „Njih nije briga ako im ubiju dete – svakako ih imaju mnogo.”

Znala sam da nisu u pravu. Žena koja nariče za svojim mrtvim detetom zvuči isto u kući sa zemljanim podom i u salonu sa svilenim tepihom. Pa šta ako moja heroina „nema polovinu stvari koje čine današnji svet”? Henri Džejms je pogrešio kada je nagovestio da svest tj. dušu oblikuju predmeti. Oblikuju je zasigurno emocije i način na koje te emocije pomažu čoveku da se razume sa drugima, i mislim da te emocije – strah, depresiju, ljubav, uzbuđenje, želju za životom i to da gledaš svoju decu kako žive – moja junakinja iz sedamnaestog veka nije doživljavala ništa drugačije u svom seocetu nego što ih ja doživljavam danas ovde.

Pišite o onome što poznajete. Ovo je savet svakog vodiča za buduće pisce. Zbog života u malom ruralnom mestu, znam neke stvari. Znam zvuk novorođenog jareta, kovrdžavog runa i oštar zvuk lanaca kante za vodu iz bunara dok se vuku po kamenu. Ali iznad svega, znam za osećanja koja cvetaju u malim zajednicama.

A znam i za druge emocionalne istine za koje mislim da se provlače vekovima unazad. Rodila sam sina u savremenoj bolnici, ali je njegovo rođenje bila zapravo krvava, duga i po život opasna hitna ginekološka intervencija. Na osnovu ovoga što znam sada, šta je bitnije? Činjenica da je doktor koristio precizni forceps ili da sam bila prestravljena da ne izgubim svoje dete?

Pet godina nakon te duge noći, ne mogu vam prepričati nijedan detalj iz operacione sale, ali me oblije znoj pri samoj pomisli na te sate. Zbog toga je svest nešto što koristim u svojim romanima. A što se tiče predmeta: mogla sam tačno da prepoznam sve u priručniku za babice iz sedamnaestog veka gde sam otkrila da bi se babica u slučaju kao što je moj poslužila kukom koju koriste krovopokrivači.

Bilo je nemoguće da znam da li su grube reči Henrija Džejmisa obeshrabrile Saru Orn Džuet koja mu je poslala svoj poslednji roman kako bi čula njegovo mišljenje. Godinu dana nakon njihove prepiske, Sara je stradala u nesreći sa kočijama. Knjiga koju je poslala Džejmisu bila je njeno poslednje delo.

Sada su životi oboje pisaca prešli Džejmsovu granicu od pedeset godina i on ne bi želeo da nagađamo. Ali ne mogu da ne zamišljam Saru, kočije, klizanje konjskih potkovicica po blatu Mejna, isprljanu dugu uštirkanu suknju dok je padala sa svog sedišta, krckanje pršljenova kad je dodirnula tlo...

U ljudskoj prirodi je da zamišlja, da se stavlja na mesto nekog drugog. Prošlost možda jeste inostranstvo. Ali jedini pasoš koji nam je za nju potreban jeste saosećanje.

(S engleskog prevela Jelena Savić)